

STRESZCZENIE

Głównym celem badań przeprowadzanych w ramach niniejszej pracy doktorskiej była eksploracja zależności w badaniach podłużnych pomiędzy grupami symptomów zespołu stresu pourazowego (ang. *posttraumatic stress disorder*, PTSD). Projekt miał także za zadanie przyczynić się do identyfikacji wzorców rozwoju grup symptomów PTSD wyróżnionych w klasyfikacji diagnostycznej DSM-5 (Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne [APA], 2013).

Projekt pracy doktorskiej zakładał przeprowadzenie metaanalizy oraz badania podłużnego z trzema pomiarami na homogenicznej grupie respondentów. Celem metaanalizy była ocena siły związków pomiędzy grupami symptomów PTSD przy założeniu, że pomiar symptomów został wykonany w odmiennych punktach czasowych. Przeprowadzenie badania podłużnego miało służyć trzem celom: ocenie siły związków pomiędzy poszczególnymi grupami symptomów PTSD zarówno w obrębie każdego z trzech pomiarów, jak i między pomiarami; 2) identyfikacji wzorców nasilenia grup symptomów PTSD u osób, które niedawno doświadczyły zdarzenia traumatycznego; 3) eksploracji procesu rozwoju symptomów PTSD poprzez próbę wyznaczenia trajektorii zmiany symptomów PTSD w czasie.

Protokół metaanalizy został zarejestrowany w Międzynarodowym Prospektywnym Rejestrze Przeglądów Systematycznych (nr CRD42017072622). Do metaanalizy zakwalifikowano 9 badań ($N = 887$). Wartości efektów oszacowano oddzielnie dla każdej pary grup symptomów PTSD z pierwszego oraz drugiego pomiaru. Wszystkie analizowane efekty opisujące zależności pomiędzy grupami symptomów PTSD okazały się istotne oraz o umiarkowanej sile.

Badanie podłużne zostało przeprowadzone z trzema pomiarami oddzielonymi od siebie 2-miesięcznymi interwałami czasowymi. W rezultacie przeprowadzonych analiz wykazano, że

między grupami symptomów PTSD istnieją zależności. Są one silne w obrębie każdego pomiaru, umiarkowane między pomiarami.

Analiza efektów krzyżowych (ang. *cross lagged analysis*) z porównaniem modeli zagnieżdżonych (ang. *nested models*) wykazała, że w obrębie modelu PTSD według kryteriów diagnostycznych DSM-5 (APA, 2013) istnieje możliwość wyodrębnienia modelu, który uwzględnia mniejszą liczbę zależności między grupami symptomów PTSD mierzonymi w oddzielnych pomiarach i jest tak samo dobrze dopasowany do danych empirycznych, co model, który obejmuje wszystkie możliwe zależności między grupami symptomów – między pierwszym a drugim pomiarem (T1-T2), oraz drugim i trzecim pomiarem (T2-T3). Wyselekcjonowany model wskazuje na silne związki między wszystkimi grupami symptomów w obrębie każdego z trzech pomiarów. Ponadto w modelu występują istotne zależności między grupą symptomów „ponowne przeżywanie traumy” z pierwszego pomiaru (T1) a wszystkimi grupami symptomów z drugiego pomiaru (T2). Są to zależności o umiarkowanej sile. Między drugim (T2) a trzecim pomiarem (T3) uzyskano istotne zależności między grupą symptomów „wyraźne zmiany w pobudliwości” (T2) a grupami symptomów: „utrwalone unikanie” (T3), „negatywne zmiany poznawcze i w nastroju” (T3), „wyraźne zmiany w pobudliwości” (T3). Uzyskany wynik świadczy o tym, że nasilenie grup symptomów „ponowne przeżywanie traumy” i „wyraźne zmiany w pobudliwości” w określonym czasie po zdarzeniu traumatycznym może mieć znaczenie dla nasilenia wszystkich lub tylko niektórych grup symptomów mierzonych w kolejnych pomiarach.

Na podstawie wyników analizy klas ukrytych (ang. *latent class analysis*) wyróżniono grupy osób o niskim, umiarkowanym oraz wysokim nasileniu symptomów PTSD. Za pomocą przeprowadzonych analiz klas latentnych rozwojowych (ang. *latent class growth analysis*, LCGA) możliwa była identyfikacja klas trajektorii symptomów PTSD. Dla 3 grup

symptomów według modelu DSM-5 wyróżniono 3 klasy trajektorii: o niskim nasileniu symptomów z tendencją spadkową (1 klasa), o względnie stałym i umiarkowanym nasileniu symptomów (2 klasa) oraz o nasileniu wysokim z tendencją wzrostową (3 klasa). Przebieg trajektorii w przypadku 4 grup symptomów modelu hybrydowego prezentował się w podobny sposób. Pierwsza klasa charakteryzowała się niskim nasileniem symptomów o tendencji malejącej (1 klasa). Kolejne dwie klasy prezentowały umiarkowany poziom nasilenia symptomów, który w przypadku jednej z klas stopniowo malał (2 klasa), a drugiej rósł (3 klasa). Ostatnia klasa charakteryzowała natomiast nieliczne grupy osób poprzez wysoki poziom nasilenia symptomów z tendencją wzrostową (4 klasa).

Poprzez eksplorację zależności pomiędzy grupami symptomów PTSD i dynamiki rozwoju tych symptomów w czasie, wyniki niniejszego projektu mogą znaleźć zastosowanie w projektowaniu adekwatnych oddziaływań terapeutycznych.

Słowa kluczowe: zespół stresu pourazowego, zależności pomiędzy symptomami, metaanaliza, badanie podłużne, analiza efektów krzyżowych, analiza klas ukrytych, analiza klas latentnych rozwojowych, trajektorie rozwoju symptomów